

บทที่ 5

สรุปการวิจัยและข้อ เสนอแนะ

ภพภูมิหรือภพ ๓ ที่กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์นี้คือกามสุคติภพ รูปภพ และอรุภพ ผู้ที่อาศัยอยู่ในภพ ๓ นี้ เป็นผู้มีจิต เหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ตามประ เภทของแต่ละบุคคล และขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติฝึกฝนจิต โดยการบำเพ็ญทานาอีกด้วย

การที่จิตของผู้ที่เกิดในภพภูมิต่าง ๆ นั้นมีอารมณ์ต่างกันก็เพราะมีเจตสิก เข้ามา ประกอบจิตนั้น

การวิเคราะห์ลักษณะของจิตในภพภูมิต่าง ๆ นั้นก็ทำโดยการแยกประ เภทของ สัตว์ในภพ ๓ แล้วยกตัวอย่างบุคคลที่มีจิตประ เภทต่าง ๆ เช่น โลกจิต โทสจิต เป็นต้น

สิ่งที่ได้แสดงไว้ในงานวิจัยนี้ก็คือสมมุติฐานที่ว่าสัตว์ในภพภูมิต่าง ๆ นอกจาก จะมีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกันแล้วยังมีลักษณะทางจิตภาพต่างกันด้วย

จิตของบุคคลในแต่ละขณะอาจจะ มี เจตสิกแตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์หรือ สภาพแวดล้อมรอบตัว บางครั้งอาจมีจิต เป็นกุศล และบางครั้งก็มีจิต เป็นอกุศล

จิตของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพคือจิตของมนุษย์และ เทวดาในกามาจรสวรรค์ทั้ง ๕ จิตของมนุษย์และ เทวดา โดยมากยังเป็นจิตที่มากด้วยกิ เลส แต่ก็มีบุคคลบางประ เภทในภพนี้ ที่เป็นผู้ปฏิบัติศตทอนกิเลสให้เบาบางลงจนได้ รูปฌาน อรูปฌาน หรือ เป็นพระอริยบุคคลประ เภท ต่าง ๆ และ เข้าสู่นิพพานก็มี ดังนั้นจิตของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพจึงมีทุกประ เภทคือ กามาจรจิต รูปาจรจิต อรูปาจรจิต และ โลกุตตรจิต

จิตของผู้ที่เกิดในรูปภพ หรือจิตของรูปพรหมก็ เป็นวิบากจิตตามกำลังข องรูปฌาน ที่ได้ปฏิบัติ

เช่นเดียวกันจิตของผู้เกิดในอรุณภพ ก็เป็นวิบากจิตที่ได้ตามกำลังของอรุณภพ
พุทธปรัชญา ได้กล่าวถึงจิตในภพภูมิต่าง ๆ ไว้ละเอียดมากเพราะแยกเป็นจิต
ประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะของเจตสิกที่เข้าประกอบจิต

จากการวิเคราะห์สภาวะทางจิตของผู้เกิดในภพภูมิต่าง ๆ โดยละเอียด เป็น
การยืนยันทรรศนะของพุทธศาสนาที่ถือว่าภพภูมิและสัตว์ ในภพภูมิต่าง ๆ ดังกล่าวมีอยู่จริง
เมื่อมีภพภูมิอยู่จริง มีสัตว์ในแต่ละภูมิจริง มีจิตจริง ดังนั้นย่อมมีการเวียนว่ายตายเกิด
ในสังสารวัฏ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เกิด เป็นมนุษย์หรือ เทวดาในกายมุตติภพนั้น
สามารถมีจิตทุกประเภท คือ กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต และโลกุตตรจิต
เนื่องจากบุคคลในกายมุตติภูมินี้มีทั้งที่มากไปด้วยกิเลสและมีกิเลสเบาบาง รวมทั้งสามารถ
ตัดทอนกิเลสโดยการบำเพ็ญภาวนาจนได้รูปฌาน อรูปฌาน และในที่สุดก็เข้าถึงนิพพาน แต่
สำหรับรูปพรหม และอรูปพรหมนั้น มีจิตได้เฉพาะบางประเภท เท่านั้นคือรูปาวจรจิตขึ้นไป
เนื่องจากจิตของรูปพรหมและอรูปพรหมเป็นจิตที่มีกิเลสเบาบางกว่าจิตของผู้ที่เกิดใน
กายมุตติภพส่วนมากซึ่ง เรื่องนี้ได้แสดงรายละเอียดให้ปรากฏชัดเจนแล้วในบทที่ 4

การฝึกฝนจิตสามารถนำบุคคลไปเกิดในภพภูมิที่สูงขึ้นไป เช่นมนุษย์บำเพ็ญภาวนา
จนได้ รูปาวจรปฐมฌานจิต เมื่อตายก็จะไปเกิดเป็นรูปพรหม ในชั้นปฐมฌานภูมิ และ
หากปฏิบัติจนสามารถตัดทอนกิเลสให้หมดสิ้นไป ก็สามารถเข้าถึงนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมาย
สูงสุดของพุทธศาสนาได้

จุดมุ่งหมายสำคัญของงานวิจัยนี้ก็คือการแสดงให้เห็นสภาพทางจิตของผู้เกิดใน
ภพ 3 และยืนยันทฤษฎีจักรวาลวิทยาและสนับสนุนหลักอภิปรัชญาของพุทธศาสนาด้วย

ข้อเสนอแนะ

เรื่องของจิต เป็น เรื่องที่ละเอียดลึกซึ้งมาก ซึ่งการวิจัยนี้กระทำโดยการยกตัวอย่างให้เห็นในบางแง่มุมเท่านั้น หากมีผู้สนใจจะศึกษาเพิ่มเติม งานวิจัยนี้ก็จะเป็น เอกสารชิ้นหนึ่งที่ประกอบการศึกษาหรือการวิจัยได้ตามสมควร

ส่วน เรื่องที่ผู้วิจัย เห็นว่าน่าสนใจที่จะศึกษาต่อไปจาก เรื่องจิตในภพ ๓ นี้ น่าจะเป็นจิตในโลกุตตรภูมิ ซึ่งรวมไปถึงภาวะของจิตที่เข้าถึงนิพพาน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก แม้จะเป็นสภาวะทางจิตใจในส่วนที่ลึกซึ้งและ เข้าใจยากมากที่สุดก็ตาม